

Asia: VN/27993/2024

## **Lausuntopyyntö Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman luonnoksesta vuosille 2026-2033**

### **1 Johdanto**

#### **1. Johdanto**

Invalidiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman luonnosta vuosille 2026-2033.

Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 24 000 henkilöjäsentä ja 141 jäsenyhdistystä.

Toimeenpanosuunnitelma toimenpiteineen ja tavoitteineen on tärkeä myös vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Tutkimusten mukaan eri ikäiset vammaiset naiset ja tytöt kokevat enemmän väkivaltaa kuin muut naiset ja tytöt sekä enemmän kuin vammaiset miehet ja pojat. Samaan aikaan vammaiset henkilöt yleensä, mukaan lukien niin vammaiset naiset ja tytöt kuin vammaiset miehet ja pojat, kokevat enemmän perheväkivaltaa kuin muu väestö. Eri tavoin vammaisia henkilöitä arvioidaan tilastosta riippuen olevan 6-29 % - kyseessä on merkittävä haavoittuva vähemmistö. Tämän takia toimenpiteissä on tärkeä huomioida ja tarvittaessa niitä on syytä myös kohdentaa vammaisille henkilöille.

#### **1.1 Toimeenpanosuunnitelman valmistelu ja lähtökohdat**

Painotamme, että Istanbulin sopimuksen artikla 4 kieltää syrjinnän esim. terveydentilan ja vamman perusteella. Artikla 12 velvoittaa ottamaan huomioon ja käsittelemään sellaisten henkilöiden erityistarpeet, jotka ovat erityisten seikkojen vuoksi haavoittuvia, ja näissä toimissa asetetaan etusijalle kaikkien uhrien ihmisoikeudet. Artikla 18 velvoittaa, että toimenpiteet palvelevat myös haavoittuvia henkilöitä [kuten vammaisia henkilöitä]. Istanbulin sopimus muistuttaa ottamaan huomioon Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006).

Vammaisyleissopimus on ratifioitu Suomessa 2016 ja se velvoittaa osana muuta lainsäädäntöä. Se muistuttaa vaikeista olosuhteista, joita kohtaavat ne vammaiset henkilöt, joihin kohdistuu moninkertaista tai törkeää syrjintää. Siinä nostetaan esille myös, että vammaiset naiset ja tytöt ovat usein sekä kotona että kodin ulkopuolella suuremmassa vaarassa joutua väkivallan, vahingoittamisen tai väärinkäytösten, laiminlyömisien tai välinpitämättömien kohtelun, pahoinpitelyn tai hyväksikäytön kohteiksi. Se muistuttaa vammaisten lasten ihmisoikeuksista [LAPE] sekä sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä.

Vammaisyleissopimus velvoittaa erilaisiin toimiin väkivallan vastaisissa ja ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä erityisesti artikloissa:

- 6 vammaiset naiset
- 7 vammaiset lapset
- 8 tietoisuuden lisääminen
- 9 esteettömyys ja saavutettavuus
- 13 oikeussuojan saatavuus
- 14 henkilön vapaus ja turvallisuus
- 15 vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta
- 16 vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä
- 17 henkilön koskemattomuuden suojelu sekä
- 31 tilastot ja tietojenkeruu.

Korostamme, että Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmassa, tavoitteissa ja toimenpiteissä on tärkeää vahvistaa, että myös vammaisten naisten ja tyttöjen oikeudet huomioidaan väkivallan vastaisessa työssä sekä vammaisten henkilöiden niin vammaisten naisten ja tyttöjen kuin vammaisten miesten ja poikien osalta perheväkivallan vastaisessa työssä yhdenvertaisesti ihmisoikeuksien toteutumiseksi.

## **1.2 Toimeenpanosuunnitelman rakenne**

Näemme, että toimeenpanosuunnitelmassa on laajasti sanoitettu sukupuolen ja erilaisten risteävien haavoittuvuustekijöiden huomioiminen, mikä on erittäin tärkeää. Merkittävää on myös, että on selkeästi tuotu esille Istanbulin sopimuksen toimeenpanossa keskeisenä tekijänä syrjimättömyys esimerkiksi vamman perusteella ja tunnistettu myös vammaisten henkilöiden haavoittuva asema väkivallan kohteena. Useat risteävät haavoittuvuustekijät voivat koskea esimerkiksi maahanmuuttajataustaista vammaista tyttöä.

On kannatettavaa, että rakenteissa, koordinaatiossa ja moniammatillisessa yhteistyössä on tunnistettu myös kansalaisjärjestöjen rooli. Tässä on tärkeää ottaa mukaan myös vammaisjärjestöt, jotta haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden tilanne tulee huomioiduksi riittävästi Istanbulin sopimuksen ja edelleen vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Samoin tulee tunnistaa vammaisten palveluiden ennaltaehkäisevä rooli väkivaltatyössä sekä tarve koulutukselle yhdenvertaisuuden ja haavoittuvien ryhmien huomioimisen suhteen vammaissopimuksen 16 artiklan mukaisesti.

Tietopohjan vahvistaminen on kannatettavaa, ja tietoa tulee kerätä ja raportoida myös haavoittuvuustekijät huomioiden.

### **1.3 Toimeenpanosuunnitelman toteutuksen koordinointi ja seuranta**

Toimeenpanosuunnitelman laajentaminen pidemmälle ajanjaksolle on erittäin hyvä uudistus niin, että se sisältää sekä lyhyen että pitkän ajan tavoitteita – väkivallan ennaltaehkäisy vaatii pitkäjänteisyyttä. NAPE-toimikunnan jatko koordinoivana elimenä nähdään myös hyvänä. Tärkeää on myös, että vastuu viranomaisten yhteistyö järjestökentän kanssa toteutuu tosiasiallisesti.

Esitämme huolestamme, että väkivallan ja sen seurausten vakavuudesta ja kustannuksista huolimatta toimenpiteille ei ole osoitettu erillistä rahoitusta. Toimeenpanosuunnitelmaan on kirjattu toimenpiteitä, joita ”olisi hyvä tehdä”. Toimenpiteet voivat siis myös jäädä tekemättä syystä tai toisesta. Toimenpidesuunnitelman toteutuksessa tulisi ottaa huomioon GREVION edellytykset riittävästä rahoituksesta ja henkilöstöresursseista valtakunnallisesti ja paikallisesti.

GREVIO on kehottanut Suomea tukemaan myös väkivallan ehkäisyssä työskenteleviä järjestöjä ja muita toimijoita ja tekemään niiden kanssa enemmän yhteistyötä. Tämä tulisi ottaa huomioon myös järjestöille suunnatussa rahoituksessa ja resursseissa sekä heidän kanssaan tehtävässä yhteistyössä.

### **1.4 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan esiintyvyys**

Toimeenpanosuunnitelmassa on nyt tunnistettu erilaisia risteäviä haavoittuvuustekijöitä omaavien kuten toimintarajoitteisten henkilöiden väkivaltakokemukset. Tämä sanoitus on erittäin tärkeää, jotta väkivallan kokemuksia ehkäiseviä toimenpiteitä voidaan suunnata myös esimerkiksi haavoittuvassa asemassa oleville vammaisille henkilöille.

## **2 Tavoitteet ja toimenpiteet**

### **2 Tavoitteet ja toimenpiteet**

Toimeenpanosuunnitelmassa kuvattu seuranta on kannatettavaa. Indikaattoreissa on tärkeää tunnistaa myös erilaiset risteävät haavoittuvuustekijät kuten vammaisuus.

### **2.1 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ennaltaehkäisy**

Toimeenpanosuunnitelmassa on hyvin muistutettu huomioimaan risteävän syrjinnän riskissä olevat tytöt kuten vammaiset tytöt sekä haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten erityispiirteistä väkivaltakokemuksista ja avuntarpeista.

Tavoitteen 1 mukaista tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämistä tarvitaan myös vammaisiin naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä vammaisiin naisiin ja miehiin kohdistuvasta perheväkivallasta. Vammaisten kokema väkivalta koskee tasa-arvon lisäksi yhdenvertaisuutta. Tavoitteen mukaiset toimenpiteet ovat kannatettavia, ja niissä on tärkeää muistaa esteettömyys ja saavutettavuus sekä vammaiset haavoittuvana ryhmänä ja heitä edustavat järjestöt asiantuntijoina.

Tavoitteen 2 mukaiset toimenpiteet ovat kannatettavia. Myös niissä tulee ottaa huomioon materiaalien representaation moninaisuus ja että vammaisia henkilöitä ei jätetä ulkopuolelle vaan päinvastoin otetaan mukaan haavoittuvuustekijät huomioiden. Toimenpiteessä 1.9 mainitun moniperusteisen syrjinnän huomioiminen tärkeää.

Tavoitteen 3 mukainen koulutus on kannatettavaa ja sen on tärkeää sisältää myös osioita haavoittuvista ryhmistä kuten vammaisista henkilöistä sekä heidän kokeman väkivallan erityispiirteistä. Koulutusta tulee kohdentaa myös vammaisia henkilöitä työssään kohtaaville ja vammaisjärjestöt mukaan ottaen.

## **2.2 Väkivallan uhrien tuki ja palvelut väkivallan kaikille osapuolille**

Erittäin hyvänä mainintana näemme , että GREVIO pitää tärkeänä, että väkivallan kokijoiden erityispalvelut ovat vammaisten naisten saatavilla.

Tavoitteen 4 toimenpiteissä on kannatettavaa, että huomioidaan haavoittuvassa asemassa olevat naiset ja tytöt, joihin kuuluvat myös vammaiset naiset ja tytöt, sekä väkivaltapalvelujen viestinnän ja tiedottamisen saavutettavuus. Invalidiliitto esittää , että toimenpiteille osoitetaan riittävä rahoitus.

Toimenpide nro 2.4 voi lisätä selkokielen saamen ja viittomakielen lisäksi. Toimenpide nro 2.5 päihde- ja mielenterveyspalvelujen lisäksi vammaispalveluissa tulisi kehittää väkivallan kohteeksi joutumisen tunnistamista ja tukea asiakaslähtöistä palveluiden yhteensovittamista.

Tavoitteen 5 toimenpiteissä tärkeää huomioida, että palveluiden saatavuuden lisäksi niiden esteettömyydellä ja saavutettavuudella on keskeinen merkitys haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten henkilöiden näkökulmasta.

## **2.3 Väkivallan uusiutumisen estäminen ja rikosvastuun toteutuminen**

Tavoitteen 6 toimenpiteet ovat kannatettavia. Toimenpiteissä kuten 3.1 riskinarvioinnissa ja 3.3 suojelutarpeen arvioinnissa tulee tunnistaa vammaiset haavoittuvassa asemassa olevana ryhmänä. Palveluiden saatavuuden lisäksi niiden esteettömyydellä ja saavutettavuudella on keskeinen merkitys vammaisten henkilöiden näkökulmasta.

Vaikka rikoslakiin on kirjoitettu rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoksen motiivi henkilöön liittyvästä ominaisuudesta, kuten esim. vammaisuus, niin oikeuskäytännössä hyvin harvoin tätä on sovellettu. Poliisilla on keskeinen rooli rikostutkinnasta ja rikoksen motiivin selvittämisestä, mikä on ollut rikoksesta epäillyn vaikutin rikoksentekopäätöksessä. Vammaisuuteen liittyy erityispiirteitä, koska osalle vammaisia toisen antama apu on välttämätöntä ja näin vammaisiin kohdistuva rikollisuus on ollut ns. piilorikollisuutta. Toisaalta vammaisen henkilön kertomus tapahtumankulusta voidaan herkemmin kyseenalaistaa kuin toisen osapuolen. Fyysisesti vammaisten lasten kohdalla voidaan mainita, että ikätovereihin nähden heitä enemmän myös kosketaan avustamistoimien yhteydessä, mikä voi hämärtää hyväksytyn rajoja ja luoda mahdollisuuden kaltoinkohtelulle. YK:n vammaissopimuksen artikla 13 (Oikeussuojan saatavuus) alakohta 2. edellyttääkin sopimuspuolelta, kuten Suomelta, toimia poliisien kouluttamiseksi.

Tavoitteen 7 toimenpiteet ovat kannatettavia. Myös lasten oikeuksien ja edun toteutumisessa pitää huomioida yhtä lailla vammaiset lapset.

## **2.4 Toimien yhteensovittaminen ja tiedonkeruu**

Tavoitteen 8 toimenpiteet ovat kannatettavia. Systemaattisessa tiedonkeruussa ja raportoinnissa tulee huomioida myös haavoittuvat vähemmistöt pelkän pistemäisten tutkimusten lisäksi. Tässä on suuria puutteita eri tavoin vammaisten henkilöiden osalta YK vammaissopimuksen artiklan 31 vastaisesti.

## **Yleisiä huomioita**

### **Yleisiä huomioita**

Yleisesti kiitämme haavoittuvien ryhmien kuten vammaisten henkilöiden mukaan lukien heille välttämättömän esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioimisen sanoituksessa.

Leppäjoki-Tiistola Sanna  
Invalidiliitto ry